UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 342.41:342.53(478)(043.2)

CUCIURCA DOINA

FUNDAMENTE CONSTITUȚIONALE ALE PARLAMENTARISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA. EXPERIENȚA ISTORICĂ, ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE

552.01. – DREPT CONSTITUȚIONAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept public al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Conducător științific:
GUCEAC Ion, doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician al AȘM

Referenți oficiali:
GRECU Raisa, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, USPEE „Constantin Stere”
ZAPOROJAN Veaceslav, doctor în drept, conferențiar universitar, ASEM

Componența Consiliului Științific Specializat:
ARSENI Alexandru, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar
MOCANU Victor, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar
CÂRNAȚ Teodor, doctor habilitat în drept, profesor universitar
GORIUC Silvia, doctor în drept, conferențiar universitar
SLUSARENCO Svetlana, doctor în drept, conferențiar universitar
ȚURCAN Serghei, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 24 mai 2025, ora 10:00 în ședința Consiliului Științific Specializat D 552.01-24-88 din cadrul Universității de Stat din Moldova, pe adresa: MD-2009, R. Moldova, mun. Chișinău, str. M. Kogălniceanu nr. 67, bl. 2, aud.119.
Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca centrală a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Rezumatul a fost expediat la 23 aprilie 2025.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat
MOCANU Victor, dr. în drept, conf. univ. _____

Conducător științific
GUCEAC Ion, dr. hab., prof. univ., academician _____

Autor
CUCIURCA Doina _____

©CUCIURCA Doina, 2025

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....4
CONȚINUTUL TEZEI.....8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....18
BIBLIOGRAFIE.....24
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....29
ADNOTARE.....31
ANNOTATION.....32
АННОТАЦИЯ.....33

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate.

Dezvoltarea istorică a instituțiilor democratice în statele lumii a contribuit, în mod indiscutabil, la configurarea unui fenomen politic și juridic complex – parlamentarismul –, perceput actualmente ca un element integrant al realității politice și juridice din Republica Moldova. Difuzarea ideii de parlamentarism și transpunerea acesteia în conștiința socială și în cultura juridică, precum și încercările de stabili locul și rolul Parlamentului în arhitectura autorităților publice au generat, în mod firesc, necesitatea fundamentării doctrinare și crearea unui cadru normativ compatibil cu modelele statelor cu tradiții consolidate în domeniu. Considerăm acest proces ca fiind unul logic și necesar, întrucât orice categorie de relații sociale fundamentale cercetate de știința dreptului constituțional implică inevitabil structurarea cunoștințelor acumulate și transpunerea acestora în conținutul legislației naționale.

În pofida eforturilor înregistrate, doctrina dreptului constituțional din Republica Moldova nu a reușit, deocamdată, să elaboreze o concepție explicită și general acceptată privind interpretarea, conținutul și caracteristicile acestei realități politico-juridice.

Studiul unor lucrări științifice din domeniul vizat relevă faptul că majoritatea autorilor își concentrează atenția asupra instituției parlamentului privită în ansamblu, accentuând locul și rolul acestui organ reprezentativ în sistemul autorităților publice naționale.

Această stare de fapt justifică necesitatea unui studiu consacrat problematicii în cauză, mai cu seamă că procesul de consolidare și evoluție a parlamentarismului contemporan înregistrează constant noi abordări, deseori „controversate”, atât în plan științific, cât și în discursul politic.

Tema devine cu atât mai relevantă în contextul statelor aflate în tranziție democratică, inclusiv Republica Moldova, unde problematica parlamentarismului capătă o semnificație deosebită. Instituțiile reprezentative, în special Parlamentul, nu doar că exercită funcția legislativă, dar se constituie și în spații de dialog sau conflict politic, reflectând diversitatea opiniilor și contribuind la adoptarea unor decizii care trebuie să răspundă cerințelor pluralismului democratic.

Pe acest fundal, instabilitatea instituțională cronică din Republica Moldova – cauzată în mare parte de absența unei tradiții consolidate a interacțiunii democratice într-un mediu socio-politic fragmentat – reclamă o analiză aprofundată a instituțiilor capabile să garanteze exercitarea suveranității în condiții de legalitate și democrație.

Astfel, cercetarea de față propune o reevaluare a eficienței modelului constituțional al parlamentarismului moldovenesc și o analiză a impactului său asupra procesului de democratizare

durabilă a relațiilor sociale, din perspectiva unei reconstrucții doctrinare și instituționale compatibile cu valorile constituționalismului european.

Scopul lucrării. Scopul prezentului studiu constă în cercetarea multiaspectuală a genezei parlamentarismului în Republica Moldova, identificarea formelor de instituționalizare și principiilor parlamentarismului, fundamentarea științifică a unui eventual model al parlamentarismului autohton, având la bază realitățile actuale și ținând cont de avantajele și dezavantajele acestuia.

În perspectiva atingerii acestui scop, ne-am propus cercetarea următoarelor **obiective**:

– evaluarea gradului de cercetare a conceptului parlamentarismului în doctrină;

– stabilirea particularităților consacrării parlamentarismului ca element-cheie al constituționalismului european;

– identificarea și analiza principiilor parlamentarismului în conținutul legislației Republicii Moldova;

– consemnarea esenței parlamentarismului, având în vedere abordările doctrinare existente și amplificarea acestora cu noi aspecte corelate cu factorii actuali de configurare a dreptului;

– stabilirea elementelor definitorii ale parlamentarismului european și a impactului acestora asupra structurii parlamentarismului în Republica Moldova;

– analiza avantajelor și dezavantajelor parlamentarismului în Republica Moldova;

– proiectarea paradigmei privind evoluția parlamentarismului în Republica Moldova și a perspectivelor de raționalizare a acesteia în legislația autohtonă;

– formularea recomandărilor pentru consolidarea rolului Parlamentului în procesul integrării în Uniunea Europeană.

Identificarea problemei științifice. Problema științifică propusă spre examinare în prezenta lucrare constă în fundamentarea unor recomandări de raționalizare a activității Parlamentului Republicii Moldova având ca efect sporirea capacităților instituționale ale acestuia, fapt care va permite racordarea Republicii Moldova la standardele europene.

Ipoteza de cercetare. Ca urmare a formulării problemei științifice supuse examinării, propunem spre verificare următoarea ipoteză de cercetare: raționalizarea activității și consolidarea rolului Parlamentului constituie un factor determinant pentru performanța democratică a Republicii Moldova, după cum demonstrează multiple cercetări cantitative și calitative relevante. Acest proces ar poziționa țara noastră în rândul statelor care adoptă paradigma europeană de dezvoltare la acest capitol.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Pentru realizarea scopului și obiectivelor cercetării, a fost aplicată predominant abordarea sistemică, vizând interacțiunile dintre stat și societate, structurile instituționale și actorii politici. Această abordare a permis o înțelegere aprofundată a parlamentarismului ca rezultat al transformărilor din sistemul politic și social.

Analiza instituției parlamentare a fost ghidată de abordarea instituțională, care a facilitat identificarea trăsăturilor definitorii ale diferitelor forme de parlamentarism.

De asemenea, cercetarea se bazează pe abordarea comparativă, valorificând experiența statelor membre ale Uniunii Europene, în vederea identificării disfuncționalităților din sistemul autohton și formulării unor propuneri de remediere.

Metoda istorică a fost utilizată pentru a analiza evoluția parlamentarismului în raport cu tradițiile și particularitățile societății moldovenești. În completare, metodele deductivă și inductivă au contribuit la formularea de concluzii privind natura, originile și factorii de dezvoltare ai parlamentarismului în Republica Moldova.

Noutatea și originalitatea științifică. Deși literatura de specialitate conține numeroase lucrări dedicate parlamentarismului, subiectul rămâne insuficient explorat în profunzimea sa conceptuală și practică. Această teză propune o abordare sistematică a parlamentarismului, vizând dificultățile consolidării sale în Republica Moldova, trăsăturile definitorii și perspectivele de evoluție. Astfel, cu titlu de noutate, rezultatele științifice obținute în urma cercetărilor efectuate şi înaintate spre susținere constau în:

– definirea parlamentarismului ca un sistem de instituții, norme și practici ce permit reprezentarea intereselor diverselor grupuri sociale în organele legislative;

– elucidarea esenței parlamentarismului și a elementelor sale definitorii;

– conceptualizarea parlamentarismului autohton și demonstrarea necesității raționalizării acestuia;

– evidențierea caracterului formal al parlamentarismului autohton, instituționalizat, dar lipsit de conținut funcțional, în special în ceea ce privește interacțiunea dintre stat, societate și individ;

– evaluarea potențialului Parlamentului de a asigura funcția de reprezentare, cauzată de lipsa unui consens real între partidele politice de guvernământ și cele din opoziție;

– argumentarea importanței comunicării eficiente a Parlamentului cu cetățenii și cu părțile interesate în vederea asigurării transparenței procesului decizional;

– identificarea principalelor carențe legislative care afectează funcționarea Parlamentului și argumentarea soluțiilor corespunzătoare pentru optimizarea cadrului juridico-constituțional, în contextul procesului de integrare europeană.

Semnificația teoretică şi valoarea aplicativă. Rezultatele obținute contribuie substanțial la dezvoltarea teoriei dreptului constituțional, dreptului parlamentar și, în sens larg, a dreptului public. Teza se constituie într-o sursă monografică relevantă pentru cercetătorii interesați de fenomenul parlamentarismului și de optimizarea funcționării Parlamentului.

Concluziile și recomandările formulate privind raționalizarea activității parlamentare și consolidarea rolului legislativului în integrarea europeană oferă un cadru de referință util atât pentru cercetarea teoretică ulterioară, cât și pentru practicieni. Prin caracterul lor aplicativ, acestea pot ghida inițiative legislative și reforme instituționale inspirate din bunele practici europene.

Totodată, lucrarea poate fi valorificată în procesul didactic universitar, reprezentând un suport teoretic și practic valoros în predarea disciplinelor de drept constituțional și drept parlamentar.

Implementarea rezultatelor științifice. În scopul valorificării aplicative a rezultatelor științifice obținute în cadrul cercetării, sub semnătura autorului prezentei lucrări, Cuciurca D., au fost publicate 8 articole științifice relevante pentru tematica tezei și 4 teze incluse în materialele conferințelor științifice, după cum urmează (în ordinea apariției): *Reflecții privind suveranitatea poporului (2013); Problematica identificării regimurilor democratice reprezentative* (2013); *Aspecte teoretico-practice privind evoluția și esența parlamentarismului (2014); Caracteristica parlamentarismului contemporan* (2019); *Aspecte conceptuale privind esența parlamentarismului ca fenomen politico-juridic* (2019); *Repere conceptuale privind parlamentarismul. Critica naturii parlamentarismului* (2020); *Type of parliamentarism and its political consequences* (2022); *Integrarea europeană – prioritatea majoră a Parlamentului Republicii Moldova* (2022); *Raționalizarea activității Parlamentului Republicii Moldova: obiectiv iminent în perspectiva integrării europene* (2023); *Constituţionalizarea opoziţiei parlamentare în Republica Moldova. Realităţi, provocări şi perspective* (2023); *Echitatea socială – obiectiv primordial al Parlamentului Republicii Moldova* (Guceac I., Cuciurca D., 2024); *Alternative ale parlamentarismului în Republica Moldova. Aspecte de ordin teoretic şi practic* (2024).

Aprobarea rezultatelor. Concepțiile și concluziile de bază ale prezentei teze de doctorat au fost puse în discuție la ședința Departamentului Drept Public al Universității de Stat din Moldova. Totodată, o serie de idei ce reflectă rezultatele investigațiilor au fost prezentate și discutate în cadrul diferitelor manifestări științifice și științifico-practice naționale și internaționale.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza este structurată în: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, fiind completată de o bibliografie ce cuprinde 330 de titluri și un text de 141 de pagini.

Introducerea, fiind elaborată în conformitate cu prevederile Ghidului ANACEC, include motivarea alegerii temei şi actualitatea acesteia, definirea scopului şi obiectivelor cercetării, ipoteza de cercetare, precum și suportul metodologic, teoretico-ştiinţific şi baza normativ-juridică ale lucrării. De asemenea, sunt argumentate noutatea științifică, semnificația teoretică şi valoarea aplicativă ale cercetării, fiind precizate tezele propuse spre susținere, dar și aprobată structura lucrării.

Capitolul 1, intitulat *Analiza empirică a gradului de cercetare a parlamentarismului în doctrină și a paradigmei de manifestare în legislația constituțională*, propune o abordare sistematică a conceptului de parlamentarism. Sunt analizate nivelul de reflectare a acestuia în doctrina juridică, atât autohtonă, cât și internațională, precum și modul în care principiile și mecanismele parlamentare sunt consacrate în normele constituționale, cu un accent special pe evoluția acestora în contextul Republicii Moldova.

Cercetarea este ancorată în premisele istorice ale dezvoltării parlamentarismului și urmărește delimitarea principiilor fundamentale și a formelor instituționale în care acesta se manifestă în diverse sisteme constituționale. În paralel, sunt reliefate carențele existente în literatura de specialitate autohtonă, subliniindu-se necesitatea unui demers doctrinar coerent în vederea consolidării regimului parlamentar în condițiile tranziției democratice și ale apropierii de standardele europene. Analiza oferită contribuie astfel la formularea unei baze științifice pentru definirea unui model funcțional și adaptat de parlamentarism.

Parlamentarismul este abordat ca o componentă centrală a dreptului constituțional modern, fiind recunoscut în doctrină drept un element indispensabil al regimurilor reprezentative. Apariția și dezvoltarea sa sunt corelate cu evoluția relațiilor dintre autoritate, societate și cetățean, devenind deosebit de vizibil în perioade de criză sistemică. În Republica Moldova, conceptul a început să capete contur începând cu anul 1989, odată cu relansarea dezbaterilor privind democratizarea structurilor de putere, ceea ce a determinat și reconfigurarea discursului doctrinar în jurul acestuia.

Subcapitolul 1.1. este consacrat fundalului istoric și doctrinar, evidențiind contribuțiile fundamentale ale autorilor occidentali – Huber, Burke, Weber, Mill, Tocqueville, Montesquieu și Rousseau – precum și ale doctrinarilor români, în special Constantin Stere și Constantin Dissescu. C. Stere a asociat parlamentarismul cu guvernul de partid și cu caracterul pluralist al puterii, în

timp ce C. Dissescu a evidențiat disfuncționalitățile sistemului parlamentar, interpretate ca rezultat al moravurilor politice ale vremii [19; 18].

În perioada sovietică, conceptul de parlamentarism a fost marginalizat, fiind înlocuit cu noțiuni ideologizate precum „statalitate" sau „reprezentativitate formală". Discursul juridic a fost dominat de paradigma marxist-leninistă [56], iar reflecțiile referitoare la structura autorităților publice au fost limitate la aspecte organizatorice, fără o analiză conceptuală a regimului reprezentativ.

După 1990, în literatura juridică din Republica Moldova au început să apară lucrări relevante care, deși adesea abordează tangențial conceptul, contribuie la conturarea unui cadru teoretic mai articulat al parlamentarismului. Printre autorii remarcabili se numără Ion Guceac [27; 25], Alexandru Arseni [3; 4; 5], Victor Popa [42; 43], Teodor Cârnaț [10; 11], Igor Bantuș [7], care au abordat rolul reprezentativ al Parlamentului, impactul pluralismului politic și necesitatea profesionalizării procesului legislativ. Contribuțiile profesorului Ion Guceac evidențiază filonul istoric al regimului parlamentar, iar lucrările profesorului Alexandru Arseni subliniază legătura esențială dintre separația puterilor și legitimitatea parlamentară [6].

La nivel comparat, cercetările lui Marcel Cușmir [13], Lilia Bordei [9] și Veronica Arnăut [2] analizează tendințele europene privind organizarea puterii legislative, evidențiind provocările specifice regimurilor postcomuniste și propunând mecanisme de raționalizare a funcției legislative. De asemenea, literatura românească recentă – reprezentată de I. Stanomir [48], M. Enache [20; 21], I. Muraru și S. Tănăsescu [41] și C. Ionescu [33; 34]– contribuie la conturarea unei perspective aprofundate asupra transformărilor parlamentarismului în regimurile democratice și în tranziție.

În plan internațional, studiile lui Steffen Ganghof [22], Ginsburg, Cheibub și Elkins [23], precum și Juan J. Linz [38] propun criterii conceptuale pentru distincția dintre regimurile parlamentare și cele prezidențiale, oferind interpretări funcționale și instituționale relevante. Modelul parlamentarismului hibrid, analizat de Teija Tiilikainen [49] în contextul Uniunii Europene, reflectă emergența unor forme transnaționale de deliberare parlamentară.

Contribuțiile autorilor din spațiul rus – Roman Romașov [54], Valerii Bakușev [52], Iurii Șuljenko [57] – abordează parlamentarismul ca instituție de reprezentare responsabilă social, dar atenționează că simpla existență a unui parlament nu este suficientă pentru afirmarea unui parlamentarism autentic în lipsa mecanismelor de control și echilibru instituțional.

În urma analizei literaturii de specialitate, constatăm o lipsă de abordări autonome și sistematice asupra parlamentarismului în doctrina juridică a Republicii Moldova. În general, conceptul a fost tratat în mod fragmentar sau în legătură cu alte instituții constituționale. În acest

context, considerăm oportună dezvoltarea unei cercetări dedicate, axate pe evoluția parlamentarismului național și pe delimitarea trăsăturilor sale specifice.

Subcapitolul 1.2. este dedicat analizei principiilor parlamentarismului în doctrina și legislația Republicii Moldova, evidențiind o anumită lipsă de coerență conceptuală. Astfel, literatura relevă existența unor perspective divergente: unii autori susțin existența unor principii autonome ale parlamentarismului [14], alții disting între principiile parlamentarismului și cele ale activității parlamentare [4], iar o a treia direcție le integrează în categoria principiilor dreptului parlamentar [43, p. 267]. Această diversitate confirmă complexitatea temei și nevoia unei sistematizări teoretice riguroase.

Plecând de la premisa că parlamentarismul constituie o expresie a constituționalismului european, influențat de valorile liberalismului clasic și de lupta pentru libertate și demnitate umană [51, p. 15], am identificat un set de principii fundamentale recurente în doctrină: separația puterilor, statul de drept, garantarea drepturilor și controlul constituționalității [20, p. 15]. Profesorul Ștefan Deaconu [14, pp. 38–39] enumeră, de asemenea, suveranitatea națională, autonomia și reprezentativitatea, iar profesorul Alexandru Arseni [4, pp. 14–20] le subsumează dreptului parlamentar. Academicianul Ion Guceac adaugă o dimensiune istorică și axiologică, integrând principiile continuității, pluralismului politic și ideologic, legalității și realizării drepturilor și libertăților [27, pp. 356–358].

Texte fundamentale precum Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului (1789), Constituția SUA (1787) și Constituția Franței (1791) au consacrat aceste principii ca norme organizatorice de bază ale statului modern [20, p. 19]. Articolele III, IV, XI și XV din Declarația din 1789 enunță idei centrale ale parlamentarismului, precum suveranitatea națională, supremația legii, reprezentarea politică și răspunderea publică.

Evoluțiile istorice ale regimului politic din Republica Moldova – de la Sfatul Țării, prin perioada RSS Moldovenești, până la proclamarea independenței – au marcat momente-cheie în afirmarea principiilor parlamentarismului. Acte precum Declarația Suveranității (1990) [16] și Decretul privind puterea de stat (1990) [17] au reafirmat separația puterilor, legalitatea, pluralismul și suveranitatea populară.

Adoptarea Constituției din 1994 [12] a reprezentat o etapă esențială în instituționalizarea parlamentarismului modern, consacrând în preambul valorile statului de drept, democrației, drepturilor omului și pluralismului politic. Articolele 2, 5, 6, 7, 32, 38, 40 și 41 definesc cadrul normativ al unui sistem parlamentar democratic și participativ.

Prin urmare, principiile parlamentarismului contemporan din Republica Moldova – inclusiv continuitatea istorică, democrația, separația puterilor, pluralismul politic, legalitatea și

garantarea drepturilor fundamentale – sunt reflectate în izvoarele formale ale dreptului constituțional și pot fi utilizate ca repere în evaluarea funcționalității parlamentarismului și în formularea direcțiilor de modernizare în contextul integrării europene.

În capitolul al doilea al tezei, întitulat *Fundamente teoretice și practice ale parlamentarismului ca valoare de sorginte europeană* ne-am propus să explorăm esența parlamentarismului ca valoare definitorie a democrației europene, analizându-l din trei perspective complementare: conceptuală, constituțională și istorică. Pe acest fundament, se conturează o viziune integratoare asupra parlamentarismului ca sistem de organizare și funcționare a puterii publice bazat pe suveranitatea poporului, separația puterilor, pluralismul politic și statul de drept, în condițiile modernizării continue a instituțiilor reprezentative din Republica Moldova.

Subcapitolul 2.1 al tezei analizează esența parlamentarismului în contextul afirmării sale ca valoare fundamentală a constituționalismului european. Parlamentarismul nu se rezumă la o simplă formă de guvernământ, ci se conturează ca un sistem complex de organizare și exercitare a puterii de stat, întemeiat pe principiile democrației reprezentative, separației puterilor, pluralismului politic și supremației legii.

Analiza pornește de la ideea că reprezentarea este fundamentul parlamentarismului. Jean-Jacques Rousseau pleda pentru exercitarea directă a suveranității de către popor, respingând reprezentarea, în timp ce Montesquieu argumenta necesitatea guvernării reprezentative în societățile moderne [46, pp.11–42; 40, p.160]. Aceste viziuni opuse sunt complementare și subliniază caracterul esențial al voinței populare în legitimarea puterii. Conceptul este aprofundat prin interpretările doctrinare ale lui John Stuart Mill [39, p. 38], care distinge formele de reprezentare și consolidează teza potrivit căreia reprezentarea electivă este pilonul de susținere al parlamentarismului modern.

În continuare, sunt prezentate multiple perspective doctrinare privind natura parlamentului și funcțiile acestuia. Unele viziuni pun accent pe rolul legislativ și deliberativ al parlamentului în cadrul unui regim reprezentativ [50, p. 25], altele accentuează influența asupra opiniei publice și rolul critic al dezbaterii parlamentare [35, p. 472]. Aceste abordări consolidează ideea că esența parlamentarismului depășește funcția de legiferare, integrând și dimensiunea sa ideologică, culturală și simbolică.

Evidențiem divergențele dintre definirea parlamentarismului în sens restrâns – ca regim politic în care guvernul este responsabil în fața parlamentului [55, p. 6], și sensul larg – ca sistem politic integrat în cadrul ordinii democratice, în care parlamentul joacă un rol central în interacțiunea dintre stat și societate [53, p. 100].

Una dintre cele mai ample perspective asupra parlamentarismului este oferită de profesorul Oleg Mironov, care îl definește ca o expresie a valorilor sociale într-un stat de drept caracterizat printr-un înalt nivel de cultură politică [53, p. 100]. Într-o viziune integratoare, parlamentarismul este tratat ca o formă dinamică de guvernare, adaptabilă specificului fiecărui stat. Astfel, pot coexista atât monarhii parlamentare consolidate, precum cea a Regatului Unit, cât și regimuri autoritare care adoptă forme hibride sau simulate de parlamentarism, ceea ce impune o distincție clară între structura instituțională autentică și aparențele formale [43, p. 254].

Criticile aduse limitărilor definițiilor formale ne determină să propunem o abordare largă, în care parlamentarismul este înțeles ca sistem politic și juridic integrat, ce presupune: alegeri libere, reprezentare legitimă, rol decizional al parlamentului în raport cu executivul, participare civică, transparență și control democratic. Această abordare este susținută și de dicționarele de referință, care reafirmă statutul parlamentului ca autoritate centrală a sistemului reprezentativ.

În cele din urmă, avansăm o definiție proprie: *parlamentarismul este un sistem de organizare și funcționare a puterii publice, bazat pe principiile democrației reprezentative și separației puterilor, în care parlamentul liber ales, în condițiile pluralismului ideologic și politic, deține funcții de reprezentare a titularului suveranității naționale, cele mai importante fiind legiferarea și controlul asupra executivului*.

Această definiție integrează elementele doctrinare și experiențele practice ale statelor europene și ale Republicii Moldova, contribuind la clarificarea conceptuală a unui fenomen esențial pentru ordinea constituțională modernă.

Subcapitolul 2.2. analizează parlamentarismul în Republica Moldova dintr-o perspectivă constituțională, depășind abordarea formal-juridică și tratându-l ca un instrument fundamental al echilibrului puterilor în stat și al garantării pluralismului politic. Parlamentul, consacrat constituțional ca organ reprezentativ suprem [12, art. 60], este plasat în centrul arhitecturii instituționale, deținând funcțiile esențiale de legiferare și control asupra executivului, într-un context posttranzițional marcat de eforturi continue de consolidare a statului de drept și de apropiere de standardele europene.

Pornind de la definirea parlamentarismului drept sistem de organizare și funcționare a puterii publice, bazat pe principiile democrației reprezentative, separației puterilor și pluralismului politic, examinăm suveranitatea ca fundament al legitimității parlamentare [20, p. 15; 26, p. 43]. Sunt analizate principalele concepții doctrinare asupra suveranității – cea a poporului [46, p. 34–36], cea națională [40, p. 13] și cea de stat [19, p. 281] – precum și consacrarea suveranității în constituțiile europene și în jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova [28-31].

Exercitarea suveranității prin Parlament reflectă caracterul său de instituție reprezentativă și legislativă, fiind expresia voinței populare.

În analiza întreprinsă, am considerat democrația reprezentativă drept forma predominantă de realizare a suveranității în cadrul statelor moderne, fiind reglementată și consolidată prin alegeri libere, care, la rândul lor, funcționează ca instrumente juridico-politice de legitimare a Parlamentului. Acest cadru este configurat normativ de art. 38 din Constituția Republicii Moldova și preambulul Codului Electoral, iar interpretarea oferită de Curtea Constituțională confirmă caracterul dublu al alegerilor – ca drept fundamental și ca mecanism instituțional esențial în arhitectura statului democratic [32, §1].

O atenție distinctă este acordată pluralismului ideologic și politic, consacrat prin art. 1 alin. (3) și art. 5 din Legea Fundamentală, abordându-l ca principiu structural al parlamentarismului. Constatăm că acest principiu garantează nu doar diversitatea opiniilor în spațiul public, ci și premisele pentru funcționarea unui sistem politic competitiv și pentru asigurarea alternanței la guvernare. În sprijinul acestor constatări, valorificăm perspectiva doctrinară a profesorului Victor Popa, conform căreia democrația pluralistă presupune competiție liberă între forțele politice și exprimarea unor viziuni divergente asupra guvernării [43, p. 272].

Totodată, în cadrul cercetării, am examinat corelațiile dintre parlamentarism și forma de guvernământ, prin raportare la poziția și funcția Parlamentului în regimurile parlamentare, prezidențiale și semiprezidențiale. A fost relevat faptul că, în regimurile parlamentare, guvernul este dependent politic de parlament, în timp ce în celelalte forme de guvernământ se manifestă o aplicare diferențiată a principiului separației puterilor, fără excluderea integrării unor mecanisme parlamentare de supraveghere și echilibrare instituțională [23, p. 242; 12, p. 521; 47, p. 3].

Astfel, identificăm controlul parlamentar drept funcție esențială a parlamentarismului, cu rol definitoriu în arhitectura regimurilor democratice. În baza literaturii de specialitate (I. Deleanu; I. Muraru; I. Guceac; T. Cârnaț), am examinat mijloacele prin care această funcție este exercitată, incluzând interpelările, moțiunile, mecanismele de monitorizare instituțională și instrumentele de raportare. Conchidem că sfera controlului parlamentar nu se limitează la activitatea Guvernului, ci se extinde și asupra altor autorități publice, inclusiv Președintele Republicii și administrația publică locală, contribuind, astfel, la asigurarea bunei guvernări și la garantarea respectării ordinii constituționale.

Așadar, dimensiunea constituțională a parlamentarismului în Republica Moldova se exprimă printr-o relație interdependentă între suveranitate, reprezentare, alegeri, pluralism și control. Parlamentul este nu doar un actor instituțional, ci un pilon esențial al echilibrului

democratic, iar consolidarea funcțională a acestuia este indispensabilă pentru un regim de drept autentic și compatibil cu standardele europene.

Geneza parlamentarismului în Republica Moldova a fost condiționată de o serie de factori istorici, politici și culturali specifici, care au modelat treptat apariția și consolidarea organelor reprezentative pe teritoriul actual al statului. Subcapitolul 2.3. examinează evoluția parlamentarismului în cinci etape distincte: (1) etapa incipientă, începând cu crearea primelor organe reprezentative și până în 1812; (2) organele reprezentative în Basarabia aflată în componența Imperiului Rus (1812–1917); (3) consolidarea parlamentarismului (1917–1940); (4) parlamentarismul în RSSM (1940–1989); (5) parlamentarismul contemporan în Republica Moldova (1989–prezent), relevând elementele definitorii ale fiecăreia.

În etapa incipientă, se constată existența unor forme rudimentare de reprezentare, precum Marea Adunare a Țării sau Sfatul domnesc, care nu întruneau criteriile parlamentare propriu-zise, dar reflectau germenii reprezentativității [1, p. 75]. În perioada dominației ruse, crearea Sfatului Suprem prin Așezământul din 1818 a constituit o tentativă de instituționalizare a reprezentativității, deși atribuțiile legislative ale acestuia sunt disputate [24, p. 37].

Etapa 1917–1940 aduce cu sine instituirea Sfatului Țării, considerat primul organ reprezentativ și legislativ veritabil al Basarabiei, reflectând o structură pluralistă și principii parlamentare, în special prin „Regulamentul organizării ocârmuirii Basarabiei” [27, pp. 344–345]. Ulterior, în cadrul României Mari, funcționarea sistemului bicameral în baza Constituțiilor din 1866 și 1923 a favorizat consolidarea parlamentarismului, în pofida limitărilor generate de crizele economice și ascensiunea regimului autoritar instaurat prin Constituția din 1938 [24, pp. 174–213].

Parlamentarismul în cadrul RASSM și RSSM a fost subordonat ideologiei comuniste, având caracter decorativ. Organele legislative (Congresul Sovietelor, CEC, Sovietul Suprem) nu funcționau ca veritabile instituții parlamentare, fiind dominate de Partidul Comunist [1, p. 252].

Parlamentarismul contemporan, constituit pe fundalul mișcării de renaștere națională, se conturează odată cu proclamarea pluralismului politic și organizarea primelor alegeri libere fiind consolidat prin Declarația de Independență, Constituția din 1994 și Codul Electoral din 1997. Transformările ulterioare, inclusiv crizele legate de alegerea președintelui (2000, 2009), au relevat nevoia de reforme constituționale și întărirea funcționalității Parlamentului în contextul sistemului parlamentar adoptat prin Legea nr. 1115/2000 [35].

Conchidem că parlamentarismul în Republica Moldova nu a urmat o traiectorie liniară, ci una marcată de rupturi, influențe externe și adaptări succesive, iar funcționalitatea actuală a

instituției parlamentare depinde de calitatea elitei politice, de cadrul constituțional și de consolidarea unei culturi democratice autentice.

Capitolul 3*, Raționalizarea funcționării Parlamentului Republicii Moldova,* este dedicat analizei funcționării Parlamentului Republicii Moldova, cu accent pe identificarea avantajelor și dezavantajelor parlamentarismului autohton și pe explorarea perspectivelor de raționalizare a activității acestuia în contextul integrării europene.

Subcapitolul 3.1 realizează o analiză critică și amplă a manifestărilor concrete ale parlamentarismului în Republica Moldova, insistând asupra ambivalenței acestuia în contextul tranziției postsovietice și al construirii unui stat democratic funcțional. Studiul identifică atât elementele de forță ale parlamentarismului – precum capacitatea de reprezentare a diversității politice, rolul esențial în consolidarea statului de drept și al dialogului public, cât și vulnerabilitățile structurale care îi afectează funcționalitatea și legitimitatea.

Printre avantajele analizate se regăsesc: (1) consacrarea Parlamentului ca organ suprem de reprezentare națională, garant al suveranității populare; (2) funcția deliberativă a legislativului ca spațiu de negociere democratică; (3) rolul activ în formularea și supravegherea politicii externe; (4) funcția ideologică a Parlamentului în promovarea valorilor constituționale și democratice. Aceste dimensiuni sunt susținute teoretic prin referințe la autori fundamentali precum François Guizot, Hans Kelsen, Montesquieu, Giovanni Sartori și alții, dar și prin comparații cu modele europene precum cel german sau suedez.

În contrapondere, identificăm mai multe disfuncționalități semnificative: deficitul de reprezentare alimentat de participarea electorală scăzută (ex: 48,51% în alegerile din 2021), abuzul de prerogative al executivului în detrimentul funcției legislative, traseismul politic cronic (72 de migrații în legislatura a IX-a), precum și lipsa unui statut juridic clar și eficient pentru opoziția parlamentară. Aceste vulnerabilități sunt analizate prin prisma rapoartelor internaționale (ex: Rezoluția APCE nr. 2037/2015]) și a jurisprudenței naționale (HCC nr. 22/2021; HCC nr. 14/2021).

Totodată, relevăm contradicția dintre normativ și aplicabil în privința funcției sociale a Parlamentului – sprijinul acordat grupurilor vulnerabile sau incluziunea minorităților etnice rămân adesea la nivel declarativ, în lipsa resurselor și a unei viziuni politice coerente. Imaginea publică deteriorată a Parlamentului (doar 2,9% încredere conform BOP 2024 [8]) este explicată nu doar prin eșecuri de guvernare, ci și prin o cultură politică încă deficitară în asumarea pluralismului și responsabilității parlamentare.

Opinăm că viabilitatea parlamentarismului în Republica Moldova nu este dată doar de consacrarea constituțională a principiilor democratice, ci mai ales de capacitatea instituțională de

a răspunde nevoilor sociale, de a restabili încrederea cetățenilor și de a reglementa eficient raporturile între reprezentanți și alegători. Consolidarea funcției de control, reglementarea traseismului politic, garantarea rolului opoziției și stimularea participării electorale constituie direcții strategice pentru viitorul unei guvernări parlamentare eficiente și credibile.

Subcapitolul 3.2 examinează, într-o viziune prospectivă, perspectivele de raționalizare a activității Parlamentului Republicii Moldova în contextul reformei instituțiilor democratice. Pornind de la analiza conceptuală a noțiunilor de „raționalizare" și „optimizare", se evidențiază distincțiile esențiale dintre acestea și consecințele lor instituționale. Raționalizarea presupune organizarea activității parlamentare conform unor norme raționale și limitarea discreției politice, în timp ce optimizarea urmărește eficientizarea sistemului prin adaptare și inovație [44].

Totodată atragem atenția asupra riscului ca raționalizarea excesivă să conducă la slăbirea rolului deliberativ al Parlamentului și reducerea pluralismului politic. Este argumentată necesitatea corelării mecanismelor de raționalizare cu cele de optimizare democratică, pentru a păstra echilibrul între stabilitate și legitimitate.

În această cheie, conceptul de „parlamentarism raționalizat" este analizat ca expresie a reformei moderne, combinând mecanisme de stabilizare guvernamentală cu imperative democratice. Ne propunem o abordare inspirată din teoria acțiunii raționale a lui Jürgen Habermas, distingând între raționalizarea instrumentală și cea comunicativ-deliberativă [37, pp. 201–204], subliniind că o veritabilă raționalizare parlamentară implică atât modernizare tehnologică, cât și extinderea comunicării libere, pentru garantarea transparenței și pluralismului.

Pe baza acestei grile teoretice, este analizată aplicarea practică a principiilor de raționalizare în activitatea Parlamentului Republicii Moldova (2021–2024), prin prisma rapoartelor Promo-LEX și ale Cancelariei de Stat. Rezultatele evidențiază deficiențe semnificative în transparență, consultare publică, respectarea procedurilor legislative și integrarea expertizei, în pofida unor progrese punctuale (ex. adoptarea programului legislativ anual 2024).

Remarcăm tensiunile dintre majoritate și opoziție, controlul excesiv asupra agendei parlamentare, ignorarea expertizei și consultărilor publice, precum și precaritatea mecanismelor de monitorizare a transparenței decizionale și atragem atenția asupra necesității reconceptualizării Parlamentului ca spațiu comunicativ autentic, întemeiat pe dialog, pluralism și deliberare rațională.

În final, propunem recomandări concrete pentru consolidarea transparenței și participării publice: instituționalizarea platformelor consultative, standardizarea publicării informațiilor de interes public și modernizarea accesului digital, ca premise esențiale pentru o raționalizare veritabilă a activității parlamentare și pentru realizarea unui stat de drept democratic.

Subcapitolul 3.3 analizează rolul Parlamentului Republicii Moldova în procesul de integrare în Uniunea Europeană, prin prisma cadrului constituțional, a funcțiilor sale reprezentative, legislative și de control, precum și în lumina documentelor internaționale relevante și a evoluțiilor instituționale interne. Pornind de la premisa că integrarea europeană nu poate fi redusă la o simplă transpunere legislativă, ci implică o reformă profundă și coerentă a arhitecturii statale, se argumentează că Parlamentul trebuie să devină actor central în dinamica integrării, în spiritul suveranității naționale și al principiilor constituționalismului european.

Analiza evidențiază absența unei „integrații constituționale" reale în Republica Moldova, spre deosebire de modelul românesc consacrat prin art. 148 din Constituția României, și subliniază lacunele cadrului juridic moldovean, în special lipsa unor mecanisme clare de cooperare între Legislativ și Executiv. Aducem în discuție rolul redus, adesea formal, jucat de Parlament în fazele-cheie ale integrării – de la implementarea Politicii Europene de Vecinătate (PEV) și a Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC) până la negocierea și aplicarea Acordului de Asociere și a statutului de țară candidată.

În pofida unor momente de implicare pozitivă – adoptarea Declarației politice din 2005 [15], crearea Comisiei parlamentare pentru politică externă și integrare europeană, instituirea Consiliului parlamentar pentru integrare europeană– funcția de control și cea legislativă a Parlamentului au rămas limitate de o arhitectură instituțională dezechilibrată, dominată de Executiv. Atragem atenția asupra faptului că multe dintre reformele inițiate au fost superficiale, fragmentare sau abandonate, iar inițiativele relevante, precum proiectul de lege privind cooperarea Guvern–Parlament din 2012 [45], nu au fost concretizate.

În acest sens, recomandăm reactivarea și extinderea cadrului legal pentru asigurarea unei implicări adecvate a Parlamentului în procesul de integrare: crearea unei Comisii parlamentare specializate în afaceri europene, modificarea Legii Guvernului, a Regulamentului Parlamentului și a Legii privind actele normative, precum și instituirea unor mecanisme de consultare, monitorizare și raportare periodică a Guvernului către Legislativ.

Subliniem necesitatea valorificării funcției informative și de comunicare publică a Parlamentului, inclusiv prin consolidarea diplomației parlamentare și a rețelelor interparlamentare (ex. EURONEST, Comitetul Parlamentar de Asociere RM–UE).

În opinia noastră, rolul Parlamentului în integrarea europeană trebuie regândit într-o paradigmă de echilibru democratic și reprezentare autentică, în care Legislativul nu doar legitimează reformele, ci contribuie activ la formularea, coordonarea și controlul lor.

Astfel, subcapitolul fundamentează științific necesitatea adoptării unui pachet legislativ dedicat afacerilor europene, instituționalizării expertizei în domeniu și profesionalizării funcției de

control, în vederea consolidării legitimității democratice a procesului de integrare și a transformării Parlamentului într-un veritabil vector al apropierii Republicii Moldova de Uniunea Europeană.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările efectuate ne permit să formulăm o serie de concluzii teoretico-ştiinţifice şi să propunem recomandări practice, inclusiv de ordin legislativ, menite să fortifice fundamentele constituționale ale parlamentarismului în Republica Moldova și să înlesnească implementarea unor măsuri de raționalizare a activității Parlamentului. Scopul acestora este de a spori capacitățile instituționale ale Legislativului, fapt care va permite racordarea Republicii Moldova la standardele parlamentarismului specific statelor membre ale UE, pe care le expunem într-o formulă sintetică:

1. Analiza efectuată relevă dificultăți conceptuale în definirea parlamentarismului și în delimitarea acestei noțiuni de alte categorii juridice. Parlamentarismul este adesea confundat cu concepte conexe, precum democrația reprezentativă, regimul politic sau forma de guvernământ. Această ambiguitate semnalează necesitatea unei reconceptualizări riguroase a termenului în contextul autohton și european (concluzii dezvoltate în: *Cuciurca, D. „Aspecte teoretico-practice privind evoluția și esența parlamentarismului”, Cuciurca D. „*Repere conceptuale privind parlamentarismul. Critica naturii parlamentarismului”).

2. Constatăm existența unei confuzii persistente în literatura de specialitate în ceea ce privește delimitarea principiilor parlamentarismului, acestea fiind frecvent asimilate cu principiile generale ale democrației sau cu normele care reglementează funcționarea internă a parlamentelor. Cercetarea realizată de noi a permis o delimitare și argumentată a unui ansamblu de principii fundamentale ale parlamentarismului, care îi conferă coerență teoretică și consistență practică: *principiul continuității istorice, principiul democrației, principiul separației puterilor, principiul pluralismului politic și ideologic, principiul legalității, precum și principiul garantării și realizării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului* (concluzii dezvoltate în subcapitolul 1.2. al lucrării).

3. Parlamentarismul contemporan reprezintă o dimensiune fundamentală a constituționalismului european, depășind accepțiunea redusă la o simplă formă de guvernământ. Prin parlamentarism urmează să înțelegem un *sistem de organizare și funcționare a puterii publice, bazat pe principiile democrației reprezentative și separației puterilor, în care parlamentul liber ales, în condițiile pluralismului ideologic și politic, deține funcții de reprezentare a titularului suveranității naționale, cele mai importante fiind legiferarea și controlul asupra executivului* (concluzii dezvoltate în subcapitolul 2.1. al lucrării).

4. Parlamentarismul poate fi conceput și ca o formă de solidaritate instituțională între Parlament – ca expresie a suveranității naționale și organ reprezentativ suprem – și puterea executivă, având ca scop afirmarea echității sociale și consolidarea ordinii de drept. O asemenea perspectivă este posibilă doar în condițiile în care sunt reunite o serie de elemente definitorii: *exercitarea suveranității naționale printr-un parlament ales în mod liber, garantarea pluralismului ideologic și politic, recunoașterea poziției centrale a legislativului în arhitectura statului și existența unor mecanisme eficiente de control parlamentar* (concluzii dezvoltate în subcapitolul 2.2. al lucrării).

5. Evoluția parlamentarismului autohton reflectă un traseu sinuos, marcat de discontinuități istorice și influențe externe, de la primele tentative de organizare reprezentativă până la instituționalizarea regimului parlamentar post-1991. Perioada sovietică a reprezentat un recul semnificativ, iar tranziția posttotalitară a impus reconstrucția modelului parlamentar în acord cu valorile europene (concluzii dezvoltate în: Cuciurca D. „Caracteristica parlamentarismului contemporan").

6. Deși consacrat constituțional ca autoritate reprezentativă supremă, Parlamentul Republicii Moldova se confruntă cu disfuncționalități care afectează atât eficiența procesului legislativ, cât și capacitatea de a exercita controlul democratic și de a reflecta autentic pluralismul politic. Instabilitatea politică, migrația partinică, fragmentarea ideologică și influența formațiunilor insuficient consolidate generează dezechilibre instituționale, iar aplicarea selectivă a instrumentelor de control și absența unei opoziții funcționale compromit coerența acțiunii parlamentare. În acest context, funcțiile sociale și ideologice ale Legislativului sunt adesea marginalizate, iar răspunsul la nevoile societății, în special ale categoriilor dezavantajate, rămâne limitat. Aceste realități subliniază necesitatea unei reforme structurale orientate spre profesionalizare, responsabilitate democratică și aliniere funcțională la standardele impuse de parcursul european al Republicii Moldova (concluzii dezvoltate în: Cuciurca D. „Alternative ale parlamentarismului în Republica Moldova. Aspecte de ordin teoretic și practic"; Cuciurca D. „Constituţionalizarea opoziţiei parlamentare în Republica Moldova. Realităţi, provocări şi perspective").

7. Paradigma de evoluție a parlamentarismului în Republica Moldova reclamă raționalizarea activității parlamentare ca proces esențial de reformă instituțională, întărire a funcției de control și dezvoltare a expertizei legislative. Această transformare presupune asumarea unui model funcțional adaptat contextului național, care să asigure stabilitate, cooperare interinstituțională și legitimitate democratică, fiind inspirat din bunele practici europene, dar calibrat în raport cu realitățile și provocările sistemului politic autohton (concluzii dezvoltate în:

Cuciurca D. „Raționalizarea activității parlamentului Republicii Moldova: obiectiv iminent în perspectiva integrării europene”).

8. În contextul integrării europene, Parlamentul Republicii Moldova trebuie să își consolideze poziția de actor strategic, asumându-și un rol activ în armonizarea legislației naționale cu acquis-ul comunitar prin transpunere, monitorizare, control parlamentar și facilitarea dezbaterii publice. Această implicare presupune nu doar adaptări tehnico-normative, ci și o reformă de fond, orientată spre transparență, responsabilitate și participare, transformând dimensiunea parlamentară a integrării într-o expresie a angajamentului democratic și motor al modernizării constituționale (concluzii dezvoltate în: Cuciurca D. „Integrarea europeană – prioritatea majoră a Parlamentului Republicii Moldova”).

În baza rezultatelor prezentului studiu şi în scopul dezvoltării abordărilor conceptuale privind fundamentele parlamentarismului în Republica Moldova, formulăm următoarele **recomandări:**

1. În vederea consolidării capacităților instituționale ale Parlamentului, recomandăm instituționalizarea unor structuri permanente de analiză și expertiză comparativă în cadrul Parlamentului, care să contribuie la fundamentarea deciziilor legislative pe baze științifice și interdisciplinare. Aceste structuri trebuie să asigure evaluarea impactului normativ al proiectelor de legi, să ofere consultanță comisiilor parlamentare și să faciliteze dialogul dintre legislativ, mediul academic și societatea civilă. Rolul acestora este esențial în sporirea calității actului normativ și în combaterea caracterului adesea conjunctural al legislației adoptate.

Astfel, considerăm necesară completarea Legii nr. 797/1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului cu articolul 142¹ „Centrul de analiză și expertiză legislativă”, format din două alineate cu următorul cuprins: „(1) Centrul de analiză și expertiză legislativă este o structură în cadrul Secretariatului Parlamentului, având rolul de a sprijini activitatea legislativă prin furnizarea de expertiză științifică și tehnico-juridică” și „(2) Centrul funcționează în baza unui regulament aprobat de Biroul permanent al Parlamentului și este condus de un director numit de Președintele Parlamentului, la propunerea Secretarului general.”

2. În scopul întăririi funcției de control parlamentar asupra Guvernului, propunem extinderea competențelor comisiilor parlamentare în ceea ce privește interpelările, audierile și evaluările politicilor guvernamentale, precum și instituirea unor termene obligatorii și sancțiuni procedurale în cazul refuzului Executivului de a coopera. Acest demers vizează echilibrarea raportului dintre puterile statului și consolidarea rolului Parlamentului de garant al legalității.

3. Pentru asigurarea unui echilibru funcțional între puterea executivă și cea legislativă, precum și pentru evitarea manifestărilor de raționalizare excesivă a activității Parlamentului,

recomandăm introducerea în Constituția Republicii Moldova a unor limite exprese privind domeniile în care Guvernul poate angaja răspunderea asupra unui proiect de lege în fața Parlamentului. În acest sens, considerăm necesară modificarea alin. (1) al art. 106^1 din Constituția Republicii Moldova, după cum urmează: „(1) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului doar asupra programului său de activitate, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege cu caracter bugetar, fiscal, de politică economică urgentă ori în domeniul securității naționale, dacă adoptarea acestuia este strict necesară pentru realizarea programului de guvernare și nu poate fi amânată.” De asemenea, propunem completarea art. 106^1 din Constituția Republicii Moldova cu alin. (4) cu următorul conținut: „(4) Domeniile și condițiile de exercitare a angajării răspunderii Guvernului se stabilesc prin lege organică, în conformitate cu prevederile prezentului articol.”

Adoptarea unei asemenea prevederi constituționale ar contribui la raționalizarea reală – și nu formală – a activității parlamentare, consolidând controlul democratic asupra Executivului și reafirmând principiul separației și echilibrului puterilor în stat.

4. Considerăm necesară modificarea Legii nr. 797/1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, în sensul instituirii unor termene obligatorii pentru dezbaterea proiectelor de lege, introducerii obligatorii a consultărilor publice reale și reglementării mai stricte a raporturilor dintre majoritatea parlamentară și opoziție. Aceste măsuri ar contribui la reducerea arbitrariului procedural, la întărirea responsabilității actorilor politici și la creșterea participării cetățenilor în procesul legislativ. În acest sens, propunem completarea art. 47 din Legea nr. 797/1996 cu alin. (11^1) cu următorul cuprins: „Proiectele de lege înregistrate și transmise comisiilor permanente vor fi supuse examinării în plenul Parlamentului într-un termen de cel mult 180 de zile de la data înregistrării, cu excepția cazurilor justificate și aprobate de Biroul permanent.”

5. Considerăm necesară realizarea unor reforme instituționale orientate spre consolidarea rolului Parlamentului în procesul de integrarea europeană, după cum urmează:

a) crearea unei structuri parlamentare specializate în compatibilizarea legislației naționale cu dreptul Uniunii Europene. În scopul asigurării unei transpuneri eficiente și coerente a normelor europene, se propune instituirea unei direcții specializate în cadrul Secretariatului Parlamentului, responsabilă de evaluarea compatibilității proiectelor de lege cu acquis-ul european. Aceasta trebuie să colaboreze activ cu Ministerul Justiției, Cancelaria de Stat și societatea civilă, consolidând funcția proactivă a Parlamentului în procesul de integrare;

b) reglementarea cooperării instituționale dintre Parlament și Guvern în procesul integrării europene. Se impune revenirea la adoptarea Legii cu privire la cooperarea Parlamentului

și Guvernului în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, care să reglementeze expres responsabilitățile Parlamentului în transpunerea, implementarea și monitorizarea acquis-ului european. Aceasta ar presupune crearea unei Comisii parlamentare permanente pentru integrare europeană, cu atribuții clar definite de control și coordonare, precum și cu obligația prezentării de rapoarte periodice în fața plenului Parlamentului. În vederea asigurării coerenței normative, este necesară și modificarea Legii nr. 136/2017 cu privire la Guvern și a Legii nr. 797/1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, în conformitate cu noile atribuții instituționale și cu obiectivele procesului de aderare la Uniunea Europeană. Implementarea acestui cadru normativ ar reprezenta, în același timp, un răspuns la recomandările formulate în Rezoluția nr. 1827 (2011) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind consolidarea rolului Parlamentului în supravegherea activității Guvernului. De asemenea, se impune extinderea intervențiilor legislative asupra altor acte normative relevante, în special asupra: Legii nr. 100/2017 privind actele normative, care ar trebui completată cu prevederi privind obligativitatea anexării fișelor de conformitate și a evaluărilor de compatibilitate cu dreptul Uniunii Europene; Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, prin introducerea unor consultări publice tematice pentru proiectele cu impact european în vederea sporirii transparenței și responsabilității decizionale.

6. Pentru întărirea reprezentativității politice și creșterea responsabilității deputaților față de electorat, recomandăm elaborarea unui mecanism normativ prin care exercitarea mandatului parlamentar să fie condiționată de respectarea angajamentului electoral exprimat prin apartenența la un partid sau fracțiune parlamentară. În acest sens, se impune revizuirea cadrului legal și regulamentar care, în forma actuală, tolerează, și chiar încurajează, fenomenul traseismului politic, afectând grav stabilitatea instituțională și încrederea publică în Parlament. Considerăm necesară, în acest sens, abrogarea alin. (3^1) al art. 4 din Legea nr. 797/1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului, care echivalează în mod nejustificat grupurile parlamentare cu fracțiunile, facilitând astfel migrația politică și afectând coerența activității legislative. Consolidarea unui cadru normativ clar și echitabil privind organizarea internă a Parlamentului – inclusiv delimitarea netă dintre fracțiuni și alte formațiuni – ar contribui la profesionalizarea funcției parlamentare, la consolidarea disciplinei politice și la îmbunătățirea funcționării instituției parlamentare.

7. În vederea asigurării unei funcționări echilibrate a Legislativului, este necesară promovarea unei culturi instituționalizate a dialogului politic, bazată pe respect reciproc și incluziune. În acest context, recomandăm accelerarea procesului de adoptare a *Codului privind organizarea și funcționarea Parlamentului Republicii Moldova*, care prevede în mod expres mecanisme echitabile de participare a opoziției în activitatea comisiilor parlamentare, precum și

alocarea unui timp proporțional de exprimare în cadrul ședințelor plenare. Prin instituirea acestor garanții, Parlamentul poate fi transformat într-un veritabil for de deliberare, control și confruntare democratică, reflectând pluralismul politic și consolidând încrederea cetățenilor în funcționarea instituțiilor reprezentative.

8. Având ca obiectiv consolidarea capacității instituționale a Parlamentului și a profesionalizării activității legislative, propunem instituirea unor programe naționale de educație constituțională și formare continuă pentru deputați și personalul de specialitate. Acestea ar trebui să includă sesiuni de instruire la începutul fiecărei legislaturi, precum și cursuri periodice de perfecționare în domenii precum dreptul constituțional, armonizarea legislativă cu dreptul UE, comunicarea publică și exercitarea controlului parlamentar.

9. În perspectiva alinierii durabile la standardele europene, considerăm oportună stimularea colaborării internaționale interparlamentare, prin intensificarea relațiilor cu parlamentele statelor membre ale UE și cu instituțiile legislative europene. Acest cadru de cooperare va facilita preluarea bunelor practici în materie de reglementare, consultare publică, control asupra executivului și digitalizare, transformând integrarea legislativă europeană dintr-un simplu obiectiv normativ într-un proces instituțional activ și eficient.

BIBLIOGRAFIA

1. ARAMĂ, E., COPTILEȚ, V. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: ÎS FEP „Tipografia centrală”, 2015. 312 p. ISBN 978-9975-53-129-0.

2. ARNĂUT, V. *Procesul legislativ: reglementări naționale şi aspecte de drept comparat*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2019. 151 p.

3. ARSENI, A. *Drept constituțional și instituții politice, vol. II, Tratat*. Chișinău: CEP USM, 2014. 467 p. ISBN 978-9975-71-542-3.

4. ARSENI, A. *Drept parlamentar*. *Ed. a 2-a rev., restructurată și compl.*. Chișinău: CEP USM, 2020. 247 p. ISBN 978-9975-152-07-5.

5. ARSENI, A. *Legitimitatea puterii de stat – principiu edificator al statului de drept și democratic contemporan: Argumentare științifică și confirmare practică*. Chișinău: CEP USM, 2014. 420 p. ISBN 978-9975-71-604-8.

6. ARSENI, A. Separația puterilor - spiritul exercitării suveranității naționale prin reprezentare. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale)*, 2023, nr. 3(163), pp. 22-29. ISSN 1814-3199.

7. BANTUȘ, I. *Protecția mandatului parlamentar – mecanism inerent în realizarea suveranității naționale*. Chișinău: Ed. Acad. Șt. cel Mare a MAI a RM, 2002. 220 p. ISBN 9975-930-64-6.

8. Barometrul Opiniei Publice. Republica Moldova [citat: 21.02.2025]. Disponibil: http://bop.ipp.md/

9. BORDEI, L. *Principiile democrației pluraliste în organizarea și funcționarea Parlamentului Republicii Moldova*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2011. 163 p.

10. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice, partea a 2-a.* Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020. 287 p. ISBN 978-9975-56-713-8.

11. CÂRNAȚ, T. *Drept constituțional și instituții politice, partea a 1-a.* Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2020. 584 p. ISBN 978-9975-56-723-7.

12. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 12.08.1994, nr.1.

13. CUȘMIR, M. *Sisteme constituționale europene (concepte şi practică juridico-politică):* tz. de doct. hab. în drept. Chișinău, 2009. 241 p.

14. DEACONU, Șt. *Instituții politice.* București: C.H. Beck, 2012. 416 p. ISBN 978-606-180-007-0.

15. Declaratia Parlamentului Republicii Moldova cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrarii europene din 25.03.2025 [online]. [citat 19.08.2023]. Disponibil: http://old.parlament.md/news/25.03.2005/

16. Declarația suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova: nr. 148 din 23.06.90. In: *Veştile RSSM*, 31.08.1990, nr.8.

17. Decretul cu privire la puterea de stat: nr. 201 din 27.07.1990. In: *Veştile RSSM*, 11.12.1990, nr. 8.

18. DISSESCU, C. *Cursul de drept public român* [online]. București: Socecu, 1890. 786 p. [citat 08.05.2023]. Disponibil: https://www.google.md/books/edition/Cursul_de_drept_public_rom%C3%A2n/za8rAQAAMAAJ?hl=ro-MD&gbpv=1 .

19. STERE, C. *Curs de drept constituțional, ținut la Facultatea de Drept a Universității din Iași în anii 1910-1911*. Chișinău: Cartier, 2016. 392 p. ISBN 978-9975-79-951-5.

20. ENACHE M., CONSTANTINESCU M. *Renașterea parlamentarismului în România*. Iași: Ed. Polirom, 2001, 296 p. ISBN 973-683-688-6.

21. ENACHE, M. Regimul parlamentar. In: *Revista Drepturilor omului* [online]. 2012. Nr. 1, pp. 20-28. [citat: 13.06.2023]. Disponibil: https://revista.irdo.ro/pdf/2012/revista_1_2012/03_Enache.pdf.

22. GANGHOF, St. Beyond Presidentialism and Parliamentarism*: Democratic Design and the Separation of Powers* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2021. 224 p. [citat 15.06.2023]. ISBN 9780192897145. Disponibil: https://academic.oup.com/book/38917.

23. GINSBURG, T., CHEIBUB, J. A., ELKINS, Z. Beyond Presidentialism and Parliamentarism. In: *British Journal of Political Science* [online]. Volume 44, Issue 3, July 2014. pp. 515 – 544. [citat 15.06.2023]. Disponibil: https://doi.org/10.1017/S000712341300032X .

24. GUCEAC, I. *Evoluția constituționalismului în Republica Moldova*. Chișinău: Academia de poliție „Ștefan cel Mare", 2000. 373 p. ISBN 9975-930-04-2.

25. GUCEAC, I. *Constituția la răscruce de milenii*. București: Editura Academiei Române, 2016. 536 p. ISBN 978-973-27-2707-2.

26. GUCEAC, I. Constituţionalismul, democraţia şi libertatea – valori ale societăţii deschise. In: *Akademos* [online]. nr. 2(13), iunie 2009. pp. 41-47. [citat 26.05.2023]. Disponibil: http://www.akademos.asm.md/files/Constitu%C5%A3ionalismul,%20democra%C5%A3ia%20%C5%9Fi%20libertatea%20%E2%80%93%20valori%20ale.pdf

27. GUCEAC, I. *Tratat elementar de drept constituțional*, *vol. 2*. Chișinău: ÎS FEP „Tipografia centrală", 2022. 574 p. ISBN 978-5-88554-060-5.

28. Hotărârea Curții Constituționale despre controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 1107 din 30.06.2000 „privind modificarea și completarea Codului electoral" (referendumul republican): nr. 16 din 29.03.2001. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 12.04.2001, nr. 43/16.

29. Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 19.06.2012 privind interpretarea art. 68 alin. (1) și (2) și art. 69 alin (2) din Constituție, sesizarea nr. 8b/2012 (caracterul reprezentativ al mandatului de deputat). In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 29.06.2012, nr. 131-134/14.

30. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art. 291 alin (3) din Codul electoral (organizarea secțiilor de votare în străinătate) (sesizarea nr. 12a/2015): nr. 15 din 16.06.2015. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 28.08.2015, nr. 241-246.

31. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 807 din 05.02.2002 „cu privire la stabilirea datei alegerilor locale generale" (stabilirea datei alegerilor locale generale): nr. 10 din 19.02.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 07.03.2002, nr. 33-35/3.

32. Hotărârea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art. 291 alin (3) din Codul electoral (organizarea secțiilor de votare în străinătate) (sesizarea nr. 12a/2015): nr. 15 din 16.06.2015. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 28.08.2015, nr. 241-246.

33. IONESCU, C. *Teoria și practica dreptului parlamentar: examen de practică jurisdicțională a Curții Constituționale.* București: Ed. Hamangiu, 2021. 617 p. ISBN 978-606-27-1839-8.

34. IONESCU, C. *Tratat de drept constituțional contemporan, Ediția a 3-a.* București: Ed. C.H. Beck, 2019. 1434 p. ISBN 978-606-18-0862-5.

35. JENNINGS, Ivor. *Cabinet Government*, Cambridge: Cambridge University Press, 1959. [online]. [citat 30.05.23]. Disponibil: https://doi.org/10.1017/CBO9780511560620.

36. Legea cu privire la modificarea şi completarea Constituției Republicii Moldova: nr. 1115 din 05.07.2000. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 28.07.2000, nr. 88-90.

37. LESUȚAN, I. *Înțelegerea acțiunii sociale în cadrul teoriei raționalității comunicative a lui Jürgen Habermas,* In: Culegere de studii: Comunicarea, cultură și societate. Budapesta: Trivent publishing, 2017.

38. LINZ, Juan J. Presidents vs. Parliaments: The Virtues of Parliamentarism. In: *Journal of Democracy* [online], vol. 1, no. 4, 1990. pp. 84-91[citat 15.06.2023]. Disponibil: https://doi:10.1353/jod.1990.0059.

39. MILL, J. S. *Considerations on Representative Government.* UK: Parker, Son, and Bourn, 1861. [online]. 347 p. [citat 30.05.23]. Disponibil: https://www.google.md/books/edition/Considerations_on_Representative_Governm/gp5XAAAAcAAJ?hl=ro&gbpv=0 .

40. MONTESQUIEU Ch. *Despre spiritul legilor*, vol. 1 Bucureşti: Edit. Ştiinţifică, 1964, 621 p..

41. MURARU, I., TĂNĂSESCU, S. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Lumina Lex, 2001. 704 p. ISBN 973-588-312-0.

42. POPA, V. *Drept parlamentar al Republicii Moldova*. Chișinău: CEP ULIM, 1999. 232 p. ISBN 9975-920-15-2.

43. POPA, V. *Tratat de drept constituțional și instituții politice*. Chișinău: Notograf Prim SRL, 2021. 1024 p. ISBN 978-9975-84-148-1.

44. Report on the relations between Parliament and the Government: confidence and responsibility, adopted by the Venice Commission at its 139th Plenary Session (Venice, 21-22 June 2024) [online]. [citat: 14.03.2025]. Disponibil: https://www.coe.int/en/web/venice-commission/-/CDL-AD(2024)016-e.

45. Resolution 1827 (2011) [online]. [citat 21.07.2023]. Disponibil: http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=18018&lang=en .

46. ROUSSEAU, J.-J. *Despre contractul social sau principiile dreptului public*. București: Mondero, 2007. 158 p. ISBN 978-973-9349-83-3.

47. RUSU, I. *Regimul politic românesc*. București: Bren, 2000. 367 p. ISBN 973-99604-2-1.

48. STANOMIR, I. *Libertate, lege și drept: o istorie a constituționalismului românesc.* Iași: Polirom, 2005. 238 p. ISBN 973-46-0135-0.

49. TIILIKAINEN, T. H. The concepts of parliamentarism in the EU's political system: approaching the choice between two models. In: *FIAA Working Paper* [online]. 2019/108. [citat 16.06.2023]. Disponibil: https://hdl.handle.net/1814/70412.

50. VARGA, A. *Constitutionalitatea procesului legislativ*. București: Editura Hamangiu, 2007. 368 p. ISBN 978-973-1720-35-7.

51. VASILESCU, F. B. *Constituționalitate și constituționalism*. București: Ed. Național, 1998. 240 p. ISBN 973-9308-66-X.

52. БАКУШЕВ, В. и др. *Парламентаризм*. Москва: Реал Принт, 2015. 744 с. ISBN 978-5-9906532-1-4.

53. МИРОНОВ, О.О. Истоки российского парламентаризма. In: *Представительная власть*. 1996. № 4-5, с. 100-103.

54. РОМАШОВ, Р. *Парламентаризм. История, теория, технология.* [online]. Санкт-Петербург: Алетейя, 2022. [citat 15.04.2023]. Disponibil: https://flibusta.su/book/75716-parlamentarizm-istoriya-teoriya-tehnologiya/d/?f=a4.pdf .

55. СТРАШУН, Б. *Конституционное (государственное) право зарубежных стран*. Т. 1–2. Москва: Издательство БЕК, 2000. 784 с. ISBN 5-85639-276-0.

56. СУРИЛОВ А.В. *История государства и права Молдавской ССР.* Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1963. 335 р.

57. ШУЛЬЖЕНКО, Ю. Понятие «Парламентаризм» в современной отечественной науке [online]. В: *Труды Института государства и права РАН.* 2017. №5 (63). [citat 15.04.2023]. Disponibil: https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-parlamentarizm-v-sovremennoy-otechestvennoy-nauke.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

2. **Articole în reviste științifice**

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

1. CUCIURCA, D., „Alternative ale parlamentarismului în Republica Moldova. Aspecte de ordin teoretic și practic". În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe Sociale)* (categoria B), 2024 nr. 3(173), pp. 51-60. ISSN 1814-3199. DOI: https://doi.org/10.59295/sum3(173)2024_07 . (0,6 c.a.).

2. CUCIURCA, D., „Constituționalizarea opoziției parlamentare în Republica Moldova. Realități, provocări și perspective". În: *Supremația Dreptului* (categoria B), 2023, nr. 2, pp. 49-56. ISSN 2345-1971. DOI: https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.2.05. (0,6 c.a.).

3. CUCIURCA, D., „Integrarea europeană – prioritatea majoră a Parlamentului Republicii Moldova". În: *Revista Administrarea publică* (categoria B), nr. 4, 2022, pp. 50-58. CZU: 327(4): 342.52. (0,6 c.a).

3. **Articole în culegeri științifice**

3.2. în lucrările conferinţelor ştiinţifice internaţionale (Republica Moldova)

1. CUCIURCA, D., GUCEAC, I., „Echitatea socială – obiectiv primordial al Parlamentului Republicii Moldova", În: *Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale „Statul, securitatea şi drepturile omului în condiţiile societăţii informaţionale"* (14-15 decembrie 2023, Chișinău). DOI: https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.19 (1,0 c.a).

2. CUCIURCA, D., „Aspecte conceptuale privind esența parlamentarismului ca fenomen politico-juridic". În: *Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale „Statul, securitatea şi drepturile omului în condiţiile societăţii informaţionale"* [13-14 decembrie 2018, Chișinău], Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 237-253. ISBN 978-9975-108-88-1. (1,2 c.a).

3.3. în lucrările conferinţelor ştiinţifice naţionale cu participare internațională

1. CUCIURCA, D., „Raționalizarea activității Parlamentului Republicii Moldova: obiectiv iminent în perspectiva integrării europene". În: *Materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională „100 de ani de la adoptarea Constituției României: evoluții, context și perspective europene în România și Republica Moldova",* [24 martie 2023, Chișinău]. Chișinău: Editura CEP USM, 2023. pp. 177-186. ISBN 978-9975-62-577-7 (PDF). DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.8413876 (0,6 c.a.)

2. CUCIURCA D., „Repere conceptuale privind parlamentarismul. Critica naturii parlamentarismului". În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională „Realități și perspective ale învățământului juridic național"* [1-2 octombrie 2019, Chișinău], vol.I, Chișinău: CEP USM, 2020, pp. 221-228. ISBN 978-9975-149-79-2. (0,6 c.a.).

3. CUCIURCA, D., „Caracteristica parlamentarismului contemporan". În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională „Statul și dreptul între tradiție și modernitate"* [28 martie 2019, Chișinău], Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 415-424. (0,6 c.a.).

4. **Teze în culegeri ştiinţifice**

4.3. în lucrările conferinţelor ştiinţifice naţionale cu participare internaţională

1. CUCIURCA, D., „Type of parliamentarism and its political consequences", În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare"* [10-11 noiembrie 2022, Chișinău], Chișinău: CEP USM, 2022, p. 129-131, ISBN 978-9975-152-48-8. (0,2 c.a)

2. CUCIURCA, D., „Aspecte teoretico-practice privind evoluția și esența parlamentarismului". În: *Materialele Conferinței ștințifico-practice cu participare internațională, „Teoria și practica administrării publice"* [23 mai 2014, Chișinău], Chișinău: Academia de Administrare Publica, 2014, pp. 223-225. (0,2 c.a).

3. CUCIURCA, D., „Problematica identificării regimurilor democratice reprezentative**"**. În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare",* Chișinău: CEP USM, 2013, pp. 174-176. (0,2 c.a).

4. CUCIURCA, D., „Reflecții privind suveranitatea poporului". În: *Materialele Conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională „Integrare prin cercetare şi inovare",* Chișinău: CEP USM, 2013, pp. 171-173. (0,2 c.a).

Total - 6,6 c.a. (dintre care aportul autorului 6,1 c.a.)

ADNOTARE

Cuciurca Doina*, Fundamente constituționale ale parlamentarismului în Republica Moldova. Experiența istorică, actualitate și perspective,*
teză de doctor în drept, specialitatea 552.01 – Drept constituțional, Chișinău, 2025

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 330 de titluri, 141 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 12 lucrări științifice (8 articole și 4 rezumate).

Cuvinte-cheie: parlamentarism, parlament, reprezentare, principiile parlamentarismului, elementele definitorii ale parlamentarismului raționalizarea parlamentarismului, integrare europeană.

Scopul lucrării: cercetarea multiaspectuală a genezei parlamentarismului în Republica Moldova, identificarea formelor de instituționalizare și principiilor parlamentarismului, fundamentarea științifică a unui eventual model al parlamentarismului indigen (autohton), având la bază realitățile actuale și ținând cont de avantajele și dezavantajele acestuia.

Obiectivele propuse spre realizare: evaluarea gradului de cercetare a parlamentarismului în doctrină; stabilirea particularităților consacrării parlamentarismului ca element-cheie al constituționalismului european; identificarea și analiza principiilor parlamentarismului în cadrul legislației Republicii Moldova; consemnarea esenței parlamentarismului, având în vedere abordările doctrinare existente și amplificarea acestora cu noi aspecte corelate cu factorii actuali de configurare a dreptului; stabilirea elementelor definitorii ale parlamentarismului european și a impactului acestora asupra structurii parlamentarismului în Republica Moldova; analiza avantajelor și dezavantajelor parlamentarismului în Republica Moldova; proiectarea paradigmei privind evoluția parlamentarismului în Republica Moldova și a perspectivelor de raționalizare a acesteia în legislația autohtonă; formularea recomandărilor pentru consolidarea rolului Parlamentului în procesul integrării în Uniunea Europeană.

Noutatea și originalitatea științifică: cu titlu de noutate, rezultatele științifice obținute în urma cercetărilor efectuate și înaintate spre susținere constau în: definirea parlamentarismului ca sistem de instituții, norme și practici care facilitează reprezentarea intereselor diverselor grupuri sociale în organele legislative; elucidarea esenței parlamentarismului și elementelor definitorii ale acestuia; conceptualizarea parlamentarismului autohton și demonstrarea necesității raționalizării acestuia; identificarea principalelor carențe legislative ce afectează activitatea Parlamentului Republicii Moldova, precum și argumentarea soluțiilor adecvate pentru optimizarea cadrului juridico-constituțional în domeniu, în contextul integrării europene.

Rezultatul obținut care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante: fundamentarea unor recomandări de raționalizare a activității Parlamentului Republicii Moldova, având ca efect sporirea capacităților instituționale ale acestuia, ceea ce va permite alinierea Republicii Moldova la standardele europene.

Semnificația teoretică: s-a realizat prin analiza comparativă, istorică și integrată, având ca scop conceptualizarea parlamentarismului autohton și identificarea perspectivelor de raționalizare a activității Parlamentului Republicii Moldova.

Valoarea aplicativă: se manifestă prin oferirea unei viziuni critice asupra parlamentarismului autohton și propunerea unor soluții de consolidare a rolului acestuia în vederea construirii unui stat aliniat la cele mai înalte standarde europene.

Implementarea rezultatelor științifice: principalele rezultate științifice pot fi utilizate la revizuirea legislației în domeniu, inclusiv la nivel constituțional, precum și la optimizarea funcționării Parlamentului Republicii Moldova.

ANNOTATION

Cuciurca Doina, *Constitutional Foundations of Parliamentarism in the Republic of Moldova. Historical Experience, Contemporary Realities, and Perspectives*

PhD thesis in law, specialty 552.01 – Constitutional law, Chisinau, 2025

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography comprising 330 titles, and 141 pages of core text. The results obtained have been published in 12 scientific works (8 articles and 4 conference abstracts).

Key words: parliamentarism, parliament, representation, principles of parliamentarism, defining elements of parliamentarism, rationalization of parliamentarism, European integration.

Purpose of the research: to conduct a multi-faceted study of the genesis of parliamentarism in the Republic of Moldova, to identify its foundational principles and forms of organization, and to scientifically substantiate a possible model of indigenous parliamentarism, based on current realities and considering its strengths and weaknesses.

Objectives: to assess the degree to which parliamentarism has been researched in constitutional legal doctrine; to determine the specific features of its recognition as a core component of European constitutionalism; to identify and analyze the principles of parliamentarism reflected in the legislation of the Republic of Moldova; to clarify the essence of parliamentarism based on existing doctrinal approaches, supplemented with new aspects informed by contemporary legal developments; to establish the defining elements of European parliamentarism and evaluate their impact on Moldova's parliamentary practice; to analyze the advantages and shortcomings of parliamentarism in Moldova; to develop a conceptual framework for the evolution of parliamentarism and its rationalization within national legislation; to propose recommendations aimed at strengthening the Parliament's role in the process of European integration.

Scientific novelty and originality: The scientific contribution lies in defining parliamentarism as a system of institutions, norms, and practices that ensure representation of diverse social groups in legislative bodies; in elucidating the core elements and internal logic of parliamentarism; in conceptualizing a Moldovan model of parliamentarism and demonstrating the necessity of its rationalization; in identifying key legislative deficiencies affecting parliamentary function; and in justifying appropriate solutions to optimize the legal and constitutional framework in line with the goals of European integration.

Scientific result addressing a major research problem: The thesis formulates a set of recommendations for rationalizing the activity of the Parliament of the Republic of Moldova, aimed at enhancing its institutional capacity, thereby facilitating Moldova's alignment with European standards.

Theoretical significance: Achieved through comparative, historical, and integrated analysis, the research advances the conceptual understanding of Moldovan parliamentarism and outlines directions for improving parliamentary efficiency.

Applicative value: The work offers a critical view of national parliamentarism and proposes concrete solutions to strengthen its role in building a democratic state aligned with the highest European standards.

Implementation of scientific results: The findings may be used to revise relevant legislation, including at the constitutional level, and to improve the operational mechanisms of the Parliament of the Republic of Moldova.

АННОТАЦИЯ

Кучурка Дойна, *Конституционные основы парламентаризма в Республике Молдова. Исторический опыт, современность и перспективы*,
диссертация на соискание научной степени доктора права по специальности: 552.01 – Конституционное право, Кишинев, 2025 г.

Структура диссертации: Работа включает введение, три главы, выводы и рекомендации, библиографию из 330 источников и 141 страницу основного текста. Результаты опубликованы в 12 научных работах (8 статей и 4 тезисах).

Ключевые слова: парламентаризм, парламент, представительство, принципы парламентаризма, рационализация парламентаризма, европейская интеграция.

Целью настоящего исследования является всесторонний анализ генезиса парламентаризма в Республике Молдова, выявление форм его институционализации и основополагающих принципов, а также научное обоснование возможной модели национального парламентаризма с опорой на современные реалии, его преимущества и существующие недостатки.

В рамках исследования были поставлены следующие задачи: оценить степень разработанности парламентаризма в конституционно-правовой доктрине; выявить особенности его закрепления как элемента европейского конституционализма; проанализировать принципы парламентаризма в законодательстве Республики Молдова; уточнить его сущность на основе доктринальных подходов с учётом современных правовых тенденций; определить элементы европейской модели и их влияние на национальную практику; выявить преимущества и недостатки молдавского парламентаризма; разработать концептуальную парадигму его развития и перспективы рационализации; сформулировать рекомендации по усилению роли Парламента в контексте европейской интеграции.

Научная новизна и оригинальность. Исследование предлагает авторское определение парламентаризма как системы институтов, норм и практик, обеспечивающих представительство интересов в законодательной власти. Уточнена его сущность и ключевые элементы, концептуализирована автохтонная модель парламентаризма и обоснована необходимость её рационализации. Выявлены основные законодательные пробелы, влияющие на деятельность Парламента Республики Молдова, и предложены пути оптимизации нормативной базы в контексте европейской интеграции.

Достигнутый результат, способствующий решению важной научной проблемы, заключается в обосновании рекомендаций по рационализации деятельности Парламента Республики Молдова, направленных на укрепление его институционального потенциала, что, в свою очередь, позволит обеспечить соответствие Республики Молдова европейским стандартам.

Теоретическая значимость: концептуализация автохтонного парламентаризма и определение перспектив рационализации деятельности Парламента Республики Молдова осуществлены на основе сравнительного, исторического и комплексного анализа, что способствует углублению научного понимания сущности и эволюции парламентаризма в условиях трансформации конституционного строя.

Прикладное значение исследования проявляется в критическом осмыслении сущности и функционирования парламентаризма в Республике Молдова, а также в разработке практико-ориентированных решений, направленных на усиление его роли в построении правового и демократического государства, соответствующего высоким европейским стандартам.

Применение научных результатов. Полученные научные результаты могут быть использованы при пересмотре законодательства в сфере парламентаризма, включая возможные изменения на конституционном уровне, а также для совершенствования структуры и механизмов функционирования Парламента Республики Молдова.

CUCIURCA DOINA

FUNDAMENTE CONSTITUȚIONALE ALE PARLAMENTARISMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA. EXPERIENȚA ISTORICĂ, ACTUALITATE ȘI PERSPECTIVE

552.01. – DREPT CONSTITUȚIONAL

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 22.04.2025	Formatul hârtiei 60x84 1/16
Hârtie ofset. Tipar ofset.	Tiraj 30 ex.
Coli de tipar.: 2,1	Comanda nr. 41/25

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009